

การพัฒนาารูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริม
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*
THE DEVELOPMENT OF MODEL OF LEARNING PERSON OF TEACHERS
NON-FORMAL EDUCATION UNDER THE OFFICE OF THE NON-FORMAL
AND INFORMAL EDUCATION OF THE NORTH EAST

ดิศกุล เกษมสวัสดิ์¹

Disakul Kasemsawas¹

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย¹

Office of the Non-Formal and Informal Education¹

Email : disakul@nfe.go.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ 1) สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู กศน. จำนวน 240 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น 2) สร้างรูปแบบฯ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู กศน. จำนวน 6 คน และ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เลือกรูปแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น PNI Modified

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็น ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ด้านเจตคติ ด้านทักษะ และด้านพฤติกรรม ตามลำดับ 2. ผลการสร้างรูปแบบ ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหาของรูปแบบ ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา ส่วนที่ 4 การประเมินผล และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ; บุคคลแห่งการเรียนรู้; การศึกษานอกระบบ

ABSTRACT

The objectives of this research were to Develop of Model of Learning Person of teachers non formal education under the Office of the Non-formal and Informal Education of the North East. The research was divided into 2 phases: 1) Study the current condition, the Desirable condition and the needs, The sample group There were 240 School Directors and Teachers by Stratified sampling. 2) Set The Model, informant group School Directors and Teachers comprising 6 people and 9 experts, purposive sampling. The tools used for data collection were a questionnaire, an interview form, Focus group form and a model assessment form. Data were analyzed by using descriptive statistics such as frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, analyze the priorities of the necessary needs with the $PNI_{Modified}$.

The results were as follows: 1. The current condition were at medium level, Desirable condition at the highest level, The needs are arranged in the following order: Learning and self-development, Attitude aspect, Skills and Behavior respectively. 2. Result of Set the Model, consists of 5 parts: Part 1, Principles and Objectives, Part 2, Contents, Part 3 development process, Part 4 evaluation and Part 5 conditions of success, The results of the suitability and the feasibility assessment were at the high level.

Keywords : The Development of Model; Learning Person; The Non-formal Education

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) กำลังตื่นตัวในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อให้ก้าวไกลทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ ที่ไม่จำกัดในห้องเรียน ห้องสมุด โรงเรียน สถานศึกษา หรือการเรียนรู้จากครูผู้สอนอย่างที่เคยเป็น จึงมีการกล่าวถึงโลกสังคมแห่งการเรียนรู้ในวงการการศึกษา โดยเป็นจุดเน้นและจุดขายเรื่องหนึ่งด้านการศึกษา ทั้งนี้เพราะ “การเรียนรู้เปรียบเสมือนปัจจัยที่ 5 ที่มีบทบาทและความจำเป็นต่อการดำรงชีพ เพื่อให้ประชากรในประเทศมีความรู้ ความเข้าใจในวิชาแขนงต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมก้าวสู่หนทางปฏิบัติหน้าที่การทำงานให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขในที่สุด (สมเจตน์ ภูศรี, 2550)

การเรียนรู้ด้วยตนเองจะทำให้บุคคลนั้นได้ชื่อว่าเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยมีกระบวนการซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ มีนิสัยรักการอ่านและค้นคว้าหาความรู้ มีความตั้งใจและต้องการที่จะเรียนรู้สามารถวางแผนการเรียนและกำหนดเป้าหมายในสิ่งที่ตนต้องการเรียนรู้และแสวงหาแหล่งเรียนรู้ในเรื่องที่ตนต้องการเรียนรู้ เลือกรูปแบบการเรียนรู้รวมทั้งประเมินสรุปประเด็นจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของแต่ละคนจะแตกต่างกันไป (หนึ่งฤทัย โสภกา, 2552) โดยคำว่า “บุคคลแห่งการเรียนรู้” หมายถึง บุคคลผู้ซึ่ง

สามารถเรียนรู้ได้อย่างเป็นกระบวนการจนบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและช่วยเหลือสังคม โดยใช้พฤติกรรมการเรียนรู้ใฝ่เรียน ทักษะที่หลากหลายในการดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง ผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข (Cropley, 1978; Tuijnman, Kirsch & Wagner, 1997)

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย และต่างประเทศมีน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครูและนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น สุดสาคร จันทะล่ำม (2550) ได้ศึกษาพฤติกรรม การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความสามารถนำความรู้จากการเรียนรู้ไปใช้ได้อย่างเหมาะสม มีพฤติกรรมด้าน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความกระตือรือร้นสนใจแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มีความมุ่งมั่นที่จะเพิ่ม ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และมีพฤติกรรมลักษณะนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน และงานวิจัยของ ปกรณ์ ประจัญบาน (2554) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร จากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีจากนักวิชาการและสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นอาจารย์ของมหาวิทยาลัยนเรศวร ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดคุณลักษณะการเป็น บุคคลแห่งการเรียนรู้ของนิสิตของมหาวิทยาลัยนเรศวร มี 4 องค์ประกอบ 24 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คุณธรรมจริยธรรม และ การพัฒนาตน ทุกองค์ประกอบมีความตรงเชิงโครงสร้างและมีน้ำหนักความสำคัญเรียงตามลำดับจาก มากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านการพัฒนาตน และ ด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

เนื่องจาก ครู กศน. ที่ผ่านการสอบคัดเลือกมีความแตกต่างกันด้านเพศ อายุ ประสบการณ์ ในการทำงาน ฯลฯ ซึ่งอาจส่งผลให้ความรู้ความสามารถ ทักษะ และเจตคติในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ซึ่งในระยะเวลาที่ผ่านมา การดำเนินงานของครู กศน. ตำบล ยังมีจุดด้อยหลายประการ เช่น ครู ยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเองในการดำเนินการสอน ขาดการวางแผนการพบกลุ่ม ขาดการสำรวจ ปัญหาหรือความต้องการการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในชุมชนของตนเอง การไม่ติดต่อ ประสานงานเพื่อให้สถานประกอบการในท้องถิ่นมาเป็นแหล่งเรียนรู้ ขาดประสบการณ์การจัด กระบวนการเรียนรู้แนวใหม่ ยังจัดกระบวนการเรียนรู้แบบเดิมคือ ยึดครูเป็นศูนย์กลาง ไม่มีการนำ นวัตกรรมการสอนที่ทันสมัยมาใช้ในการดำเนินงานของครู กศน. ตำบล หากจะประสบความสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการมาสนับสนุนเกื้อกูลกัน การ พัฒนาบุคลากรเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารการศึกษา เพราะถ้าบุคลากรขาดความรู้ความสามารถ กิจกรรมต่างๆ ที่ กศน. ตำบล ได้วางไว้ก็จะประสบความล้มเหลว เพราะบุคลากรไม่มีประสิทธิภาพ (นาถยา ผิวมันกิจ, 2554)

จากปัญหาและความสำคัญของการพัฒนาครู กศน. ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมองเห็นปัญหาและตระหนักถึงความสำคัญของคุณภาพการพัฒนาบุคลากร หรือครู กศน. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้มีนวัตกรรมในการขับเคลื่อนและพัฒนาการปฏิบัติงานและการ ปฏิบัติตนให้มีรูปแบบที่น่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับ เพื่อช่วยเหลือครูยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มี ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 เพื่อสร้างรูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ได้ทราบสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสำหรับนำไปใช้ในศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศและยกย่องรูปแบบ

3.2 ได้รูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับนำไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีประสิทธิภาพต่อไป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) แบ่งการดำเนินการเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู กศน. จำนวน 644 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 322 คน ครู กศน. จำนวน 322 คน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2564) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู กศน. จำนวน 240 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 120 คน ครู จำนวน 120 คน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเทียบจำนวนประชากรทั้งหมด กับตารางสำเร็จรูปของเคจซีเมอร์แกน (Krejcie and Morgan) และคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรที่ได้มาจากวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random sampling) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม นำข้อมูลจากแบบสอบถามมาหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index) สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความสอดคล้อง และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและ ครู กศน. ที่มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญ หรือได้รับรางวัลระดับชาติ จำนวน

จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อนำไปสู่การศึกษากำหนดรูปแบบ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มตรวจสอบยืนยันและประเมินรูปแบบ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ผลการวิจัย

5.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านพฤติกรรม ($\bar{X} = 3.88$) ด้านทักษะ ($\bar{X} = 3.67$) ด้านเจตคติ ($\bar{X} = 3.58$) และด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ($\bar{X} = 3.56$) สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ($\bar{X} = 4.68$) ด้านเจตคติ ($\bar{X} = 4.62$) ด้านทักษะ ($\bar{X} = 4.59$) และด้านพฤติกรรม ($\bar{X} = 4.52$) ลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ($PNI_{\text{modified}} = 0.315$) ลำดับที่ 2 ด้านเจตคติ ($PNI_{\text{modified}} = 0.291$) ลำดับที่ 3 ด้านทักษะ ($PNI_{\text{modified}} = 0.251$) และลำดับที่ 4 ด้านพฤติกรรม ($PNI_{\text{modified}} = 0.165$)

5.2 ผลการสร้างรูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวม

รูปแบบความเป็นบุคคล แห่งการเรียนรู้	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์	4.44	0.55	มาก	4.43	0.57	มาก
ส่วนที่ 2 เนื้อหาของรูปแบบ	4.34	0.63	มาก	4.44	0.53	มาก
ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา	4.48	0.52	มาก	4.33	0.65	มาก
ส่วนที่ 4 การประเมินผล	4.44	0.53	มาก	4.42	0.58	มาก
ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ	4.39	0.72	มาก	4.45	0.52	มาก
โดยรวม	4.42	0.59	มาก	4.41	0.57	มาก

จากตารางที่ 1 รูปแบบ ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหาของรูปแบบ ประกอบด้วย หน่วยการพัฒนาที่ 1 ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง หน่วยการพัฒนาที่ 2 ด้านเจตคติ หน่วยการพัฒนาที่ 3 ด้านทักษะ หน่วยการพัฒนาที่ 4 ด้านพฤติกรรม ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา ส่วนที่ 4 การประเมินผล และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน ด้านความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) และด้านความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$)

6. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนารูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

6.1 ผลศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อภิปรายผล ดังนี้

6.1.1 สภาพปัจจุบันของศึกษาสภาพปัจจุบันของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า สถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแต่ละแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้บริหารมีการส่งเสริมการพัฒนาตนเองของครู กศน. และครู กศน. ก็มีการพัฒนาตนเองเพื่อไปสู่ความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้เป็นการปรับตัวของครู กศน. ให้เข้ากับสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังที่ สมเจตน์ ภูศรี (2550) ได้เสนอว่า ในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) กำลังตื่นตัวในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อให้ก้าวไกลทัดเทียมนานาชาติที่ไม่จำกัดในห้องเรียน ห้องสมุด โรงเรียน สถานศึกษา หรือการเรียนรู้จากครูผู้สอนอย่างที่เคยเป็น จึงมีการกล่าวถึงโลกสังคมแห่งการเรียนรู้ในวงการศึกษา โดยเป็นจุดเน้นและจุดขายเรื่องหนึ่งด้านการศึกษา ทั้งนี้เพราะ “การเรียนรู้เปรียบเสมือนปัจจัยที่ 5 ที่มีบทบาทและความจำเป็นต่อการดำรงชีพ เพื่อให้ประชากรในประเทศมีความรู้ ความเข้าใจในวิชาแขนงต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมก้าวสู่หนทางปฏิบัติหน้าที่การทำงานให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขในที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิตา กระเบา และสมลักษณ์ พรหมมีเนตร (2558) ได้วิจัยเรื่อง ความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. ตำบล สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. ตำบล สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สันติ สีลา และวิเชียร รุ้ยนิยง (2564) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันทางการส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

6.2.2 สภาพที่พึงประสงค์ของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า แต่ละสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความต้องการในการพัฒนาครู กศน. ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลเพื่อบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและช่วยเหลือสังคม ดังที่ Cropley (1978) และ Tuijnman, Kirsch & Wagner (1997) ได้นำเสนอว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นบุคคลผู้ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้อย่างเป็นกระบวนการจนบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและช่วยเหลือสังคม โดยใช้พฤติกรรมการใฝ่รู้ใฝ่เรียน ทักษะที่หลากหลายในการดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง ผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และเรียนรู้ด้วยความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนีย์ แสงใส (2561) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กศน.ตำบล จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของครู กศน.ตำบล โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของบุษกร สุวรรณศรี (2563) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมหาสารคามโดยรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด

6.2.3 ลำดับความต้องการจำเป็นของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ลำดับที่ 2 ด้านเจตคติ ลำดับที่ 3 ด้านทักษะ และลำดับที่ 4 ด้านพฤติกรรม ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้มีกระบวนการซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ดังที่ หนึ่งฤทัยโสภิตา (2552) ได้นำเสนอว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองจะทำให้บุคคลนั้นได้ชื่อว่าเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยมีกระบวนการซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ มีนิสัยรักการอ่านและค้นคว้าหาความรู้ มีความตั้งใจและต้องการที่จะเรียนรู้สามารถวางแผนการเรียนและกำหนดเป้าหมายในสิ่งที่ตนต้องการเรียนรู้และแสวงหาแหล่งเรียนรู้ในเรื่องที่ตนต้องการเรียนรู้ เลือกรูปแบบการเรียนรู้รวมทั้งประเมินสรุปประเด็นจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของแต่ละคนจะแตกต่างกันไป สอดคล้องกับงานวิจัยของบุษกร สุวรรณศรี (2563) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ค่าความต้องการจำเป็น มีความสำคัญจากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ตามลำดับและสอดคล้องกับงานวิจัยของ

สันติ สีลาและวิเชียร รุ้ยน้อย (2564) แนวทางการส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นเรียงตามลำดับความสำคัญได้ ดังนี้ 1) ด้านทีมและเครือข่ายการเรียนรู้ 2) ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ 3) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) ด้านการจัดการความรู้ 5) ด้านค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วม และ 6) ด้านการสนับสนุนและภาวะผู้นำร่วม

6.2 ผลการสร้างรูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.2.1 ผลการสร้างรูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหาของรูปแบบ ประกอบด้วย หน่วยการพัฒนาที่ 1 ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง หน่วยการพัฒนาที่ 2 ด้านเจตคติ หน่วยการพัฒนาที่ 3 ด้านทักษะ หน่วยการพัฒนาที่ 4 ด้านพฤติกรรม ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา ส่วนที่ 4 การประเมินผล และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพที่ถูกต้องสร้างรูปแบบการพัฒนาตามหลักทฤษฎีของการสร้างรูปแบบ ดังที่ ธีระรุญเจริญ (2546) ทิศนา แชมมณี (2546) และ Keeves (1988) ได้นำเสนอไว้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหาของรูปแบบ ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนาส่วนที่ 4 การประเมินผล และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย (2558) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน มีองค์ประกอบที่สำคัญในรูปแบบ ประกอบด้วย 2.1 หลักการการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.2 พื้นที่การเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.3 ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ 2.4 ปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.5 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 2.6 ทรัพยากรส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และ 2.7 วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และ สอดคล้องกับงานวิจัยของสรพรเพชญ์ ศิริเกตุ (2563) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนิเทศ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 3.1) ด้านการเตรียมการนิเทศ 3.2) ด้านวิธีและแนวปฏิบัติในการนิเทศ 3.3) ด้านเครื่องมือประกอบการนิเทศ 3.4) ด้านการดำเนินการนิเทศ 5) ด้านการสรุปและประเมินผลการนิเทศ 4) การประเมิน 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

6.2.2 ผลการประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ของรูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีความเหมาะสม และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทั้งจากเอกสารตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครู กศน. ที่มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญหรือได้รับรางวัลระดับชาติ ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพนำมาয়กร่างรูปแบบสำหรับนำไปพัฒนาบุคลากรใน

การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ดังที่ ประกายทิพย์ โภคสวัสดิ์ (2541) ได้นำเสนอว่า ประชาคมการศึกษาในปัจจุบันมีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิด “สังคมแห่งการเรียนรู้” (Learning society) ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม ต้องมีการใฝ่รู้เข้าไปสู่ “สังคมแห่งการคิด” (Thinking society) เพราะในอนาคตการวัดความเจริญในสังคมจากอัตรการรู้คิด (Metal literacy rate) และอัตรการรู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนในสังคมมากกว่าการที่จะวัดจากอัตรการรู้หนังสือ (Literacy rate) เพียงอย่างเดียว ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสังคมที่มีเจริญแล้ว ระบบการศึกษาจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการคัดแยกคน เพื่อเข้าสู่การศึกษาที่ผูกพันกับอาชีพในอนาคต (Career-oriented curricular) อันจะเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์กับระบบการศึกษาที่สัมพันธ์กันอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของสรรพชญ ศิริเกตุ (2563) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของปีทมาภรณ์ ศรีเนตร (2564) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผลการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

7. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ รูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโครงสร้างตามองค์ประกอบของรูปแบบ ได้แก่ หลักการและวัตถุประสงค์ เนื้อหาของรูปแบบ โดยเริ่มจาก ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ด้านเจตคติ ด้านทักษะ และด้านพฤติกรรม ตามลำดับ กระบวนการพัฒนา การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ เป็นโครงสร้างของการพัฒนานำไปพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจตามกระบวนการพัฒนานำไปสู่ความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามสภาพบริบทในพื้นที่ต่อไป

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.56$) และเมื่อนำมาจัดลำดับความต้องการจำเป็นปรากฏว่ามีความต้องการจำเป็นอยู่อันดับ 1 ($PNI_{\text{modified}} = 0.315$) แสดงให้เห็นว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง เป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพของบุคลากรให้บรรลุผลสำเร็จนำไปสู่ความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้ ดังนั้นผู้บริหารในระดับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรมีการกำหนด

นโยบายและขับเคลื่อนรูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างเป็นรูปธรรม

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมานโยบายความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มาปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องให้เห็นเป็นรูปธรรมมีการมอบหมายงานตามโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา และส่งเสริม สนับสนุน นิเทศและติดตามอย่างต่อเนื่องโดยทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการนิเทศติดตาม

8.2.2 ครู กศน. ปฏิบัติตามรูปแบบความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย บูรณาการกับการปฏิบัติงานในสถานศึกษา และรับฟังข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะจากทุกฝ่าย

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

8.3.1 ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบันของความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และเมื่อนำมาจัดลำดับความต้องการจำเป็นปรากฏว่ามีความต้องการจำเป็นอยู่อันดับ 1 ควรมีการวิจัยในครั้งต่อไปในเชิงลึกเพื่อพัฒนาความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านดังกล่าวให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ในลักษณะการวิจัยและพัฒนา เช่น โปรแกรมการพัฒนา การพัฒนาระบบการบริหาร หรือการพัฒนากลยุทธ์ ในขั้นตอนดังกล่าว

9. บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2564). รายงานสรุปจำนวนสมาชิกเครือข่าย ทสม. เปรียบเทียบกับจำนวนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดและจำนวนรวมของประเทศ. สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2564. จาก <https://datacenter.deqp.go.th/service-portal/tsm-network-system/report/member-location-all/>
- ชนิดา กระเบา และสมลักษณ์ พรหมมีเนตร. (2558). ความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครู กศน. ตำบลสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา. ฉบับพิเศษ. 55-62.
- ทิตนา แคมมณี. (2546). 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง.
- นาถยา ผิวมันังกิจ. (2554). รายงานการศึกษาปัญหาและความต้องการของหัวหน้า กศน.ตำบลในเขตภาคเหนือ. ลำปาง : สถาบัน กศน.ภาคเหนือจังหวัดลำปาง.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุษกร สุวรรณศรี. (2563). การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด

- มหาสารคาม.** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปกรณ ประจันบาน. (2554). การพัฒนาตัวชี้วัดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของนิสิต มหาวิทยาลัยนเรศวร. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 1(13). 111 - 130.
- ประกายทิพย์ โภคสวัสดิ์. (2541). แนวคิดและปรัชญาการศึกษาของ “สังคมแห่งการเรียนรู้”. อินฟอร์เมชั่น. 5(1). 41-45.
- ปัทมาภรณ์ ศรีเนตร. (2564). รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาผลการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบระดับตำบลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศักดิ์ เอื้องโชคชัย. (2558). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเยาวชน. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน. คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเจตน์ ภูศรี. (2550). ครูผู้สอนควรรู้อะไรในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 1(1). 7-12.
- สรพรเพชญ ศิริเกตุ. (2563). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สันติ สีลาและวิเชียร รุ้ยนิยง. (2564). แนวทางการส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดขอนแก่น. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 11(2). 29-43.
- สุดสาคร จันทะล่ำม. (2550). พฤติกรรมการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ของครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสาวนีย์ แสงใส. (2561). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กศน.ตำบลจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- หนึ่งฤทัย โสภา. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้กับการมุ่งสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอุตสาหกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

- Cropley, A.J. (1978). **Lifelong education and the training of teachers: Developing a curriculum for teacher education on the basis of the principles of lifelong education.** Oxford : Pergamon.
- Keevep, P.J. (1988). **Educational research, methodology and measurement international handbook.** Oxford : Pergamon Press.
- Tuijnman, A., Kirsch, S. & Wagner, A. (1997). **Adult Basic Skills: Innovations in Measurement and Policy Analysis.** USA : Hampton Press.